

NOBEL
MEDICUS®

PORTRELER

ORD. PROF. DR. PHILIPP SCHWARTZ (1894-1977)

*1933 Türk Üniversite Reformu ve
Patoloji'ye Katkılarıyla*

Arın Namal

İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZET

Philipp Schwartz, Hitler'in iktidara gelişinden sonra yahudi oluşu nedeniyle Frankfurt Üniversitesi Tıp Fakültesi Patoloji Enstitüsü'ndeki Profesörlük görevini bırakmak zorunda kaldı. İsviçre'ye giderek Emergency Committee of Displaced German Scholars adıyla tanınan cemiyeti kurdu. Kader arkadaşı bilim insanlarına dünyanın çeşitli yerlerinde yeni çalışma imkanları bulmaya çalıştı. Bu çerçevede Türk Hükümeti ile irtibat kurarak çok sayıda bilim adamının İstanbul Üniversitesi'nde görev almasını sağladı.

1933 yılından başlayarak İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Patoloji Enstitüsü Direktörü olarak 19 yıl görev yaptı. Türkçe dilinde sekiz ders kitabı yayınlandı, bir çok akademisyen yetiştirdi. Ömrünün kalan zamanı Amerika Birleşik Devletleri Pennsylvania'da State Institute for Geriatric Research'de yönetici olarak çalışmakla geçti, yaşama gözlerini bu ülkede kapadı.

Anahtar kelimeler: Philipp Schwartz, patoloji tarihi, 1933 Türk üniversite reformu.

HIS CONTRIBUTION TO 1933 UNIVERSITY REFORM IN TURKEY AND TO PATHOLOGY

ABSTRACT

After Hitler had come into power, Philipp Schwartz was obliged to leave his Professorship mission in Frankfurt University Medical Faculty Pathology Institute because of being jewish. By going to Switzerland, he established an association known as Emergency Committee of Displaced German Scholars. He tried to find new working opportunities for the refugee scientists in various places of

the world. By having contact with Turkish Government within this framework, he derived that in large number of scientists had a workplace in Istanbul University. He worked as Istanbul University Medical Faculty Pathology Institute Director for 19 years by starting from 1933. Eight books of him were published in Turkish language, he raised many famous turkish academicians. He spent rest of his life in Pennsylvania, United States of America by working as manager in State Institute for Geriatric Research, he draw his last breath in this country.

Keywords: Philipp Schwartz, history of pathology, 1933 university reform in Turkey

HAYATI

Philipp Schwartz, 19.07.1894 tarihinde Sami ve Regina Schwartz'ın oğulları olarak zamanın Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda Werschetz (günümüzde Sırbistan)'da Musevi bir ailede dünyaya geldi (Resim 1). İlk ve ortaöğrenimini burada yaptıktan sonra, Budapeşte Peter Pázmány Üniversitesi'nde Tıp eğitimi gördü, 1919 yılında mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'ne sunduğu biyografisine göre, 1914-1918 yılları arasında Macar Ordusu'nda Galıcıya cephesinde subaydı ve Türk Ordusu ile birlikte savaşmıştı.¹ 1923-1933 yılları arasında Frankfurt Üniversitesi Patolojik Anatomi Kürsüsü'nde sırasıyla uzmanlıktan Profesörlüğe ulaşan akademik yolu katetti. Doçentlik Tezi, "Doğum Esnasında Yenidoğanın Beyninde Meydana Gelmiş Doğumsal Hasarlar" başlığını taşıyordu. Avrupa'da Fötal Patoloji konusundaki çalışmaları dikkat çekmişti.² Schwartz, Frankfurt Üniversitesi bünyesinde çalışırken "Yenidoğanın Doğum Travmaları", "Doğum Travmaları Üzerinde Deneysel Çalışmalar ve Virchow Ensefaliti", "Erişkinde Beyin Kanamaları", "Gliomların Lokalizasyonu ile Çevre İnfiltrasyonları", Recklinghausen Sendromu gibi çeşitli Nöropatoloji konuları ile Tüberkülozda Hipersensibilite ve İmmünite ile İlgili Doku Lezyonları hakkında çeşitli makaleler yayınlamıştı.³

Hitler'in iktidara gelişinin ardından, "istenmeyen kişi" konumunda görülenleri yıldırma, ülkeden uzaklaştırma amaçlı baskılar başlamış, bu kapsamda görülen bilim adamları da akademik ortamları terke zorlanmışlardı. Schwartz'ın "Notgemeinschaft (Acil İhtiyaç Birliği)" adı ile yayınlanan anı notlarında, 1933 Mart'ında evi polis tarafından basılarak silah araması yapıldığı, ertesi gün hastane bahçesinde karşılaştığı bir doçent arkadaşının hayretler içerisinde kendisine neden hala kaçmamış olduğunu sorduğu anlatılmaktadır.⁴ Bu konuşma üzerine Schwartz, o gece 12.01.1928 doğumlu oğlu Andre ile birlikte Zürih'e yola çıkmış, 15.10.1898 Kakhovka doğumlu kendisi gibi Yahudi olan, 1927 yılında evlendiği eşi Vera ve 16.10.1931 doğumlu, o zaman bir yaş civarında olan kızı Susan, kısa süre sonra yanlarına gelmişti (Resim 2). Schwartz, Zürih'de kendisi ile sürgün kaderini taşıyan bilim insanlarının dünyanın başka üniversite ve araştırma merkezlerinde kendilerine yer bulabilmeleri için çalışmalar yapmaya koyulmuş, Emergency Committee of Displaced German Scholars diye tanınan Cemiyeti kurmuş, Nisan ayının ortalarında "Neue Zürcher Zeitung" adlı gazetede "Yabancı Ülkelerdeki Alman Bilimadamları Acil İhtiyaç Birliği Danışma Bürosu"nun açılmış olduğunu duyuran ilanları yayınlamaya başlamıştır.⁵ Schwartz, kurduğu bu birlikte, Alman Üniversiteleri ile ilişkisi kesilen 1794 bilim insanının kartoteksini oluşturmuştu.⁶

Türkiye Cumhuriyeti'nde gerçekleştirilen Türk Üniversite Reformu ile Hitler'in iktidara gelişinin çakışması, ilginç bir rastlantıdır. Bu tarihi rastlantı, ülke yararına değerlendirilerek İstanbul Üniversitesi'nde reformun uygulamaya konulduğu yıl, 40 yabancı profesör, öğretim üyesi kadrosuna dahil olmuştur.⁸ Rektör Ord. Prof. Dr. Cemil Bilsel (1879-1949) de 1934 yılı 1 Kasım'ında gerçekleşen Üniversite'nin

ikinci yılki açılış töreninde yabancı profesörlerden bekleneni şu sözlerle ifade etmişti: "Ecnebi profesörler dünyaca tanınmış büyük selahiyetleriyle İstanbul Türk Üniversitesi'nin büyük şerefidirler. Onların büyük selahiyetleri önünde saygı ile eğilirim. Türk gençliğinin ve Türk ilminin bu büyük selahiyetlerin fazlından tam istifadelerini temin için, mümkün olanı yapmayı borç biliyorum. Şunu da ilave edeyim. Tarihte kendilerine, yarının Türk alimlerini yetiştirmek ve Türk elinin bilgi faaliyetlerini kurmak ve yaymak gibi şöhretlerine şöhret katacak çok şerefli bir iş düşmüştür. Onların da bunu takdir edeceklerine şüphe etmiyorum."⁹

Yabancı öğretim üyelerinin Türkiye'de görev almalarında kilit rol oynayan isimlerden birisi, Philipp Schwartz'dır. Schwartz, reform öncesi 5 Haziran'da Ankara'ya ve 25 Temmuz'da İstanbul'a gelerek Türk Hükümeti ile görüşmüş, görevlendirilecek öğretim üyelerinin belirlenmesine ve Reform ile ilgili bazı kararların alınmasına aktif olarak katılmıştır. O, Ankara'da Eğitim Bakanı ile yaptığı görüşmenin ardından, İsviçre'de kendisinden haber bekleyen bilim adamı arkadaşlarına, ünlü "Üç değil, otuz" telgrafı ile müjde veren isimdir. Bu otuz, sonra üç yüz olacaktır.⁴ Schwartz'ın ikinci kez Türkiye'ye gelişinde, I. Cerrahi Kliniği Direktörlüğü'ne getirilecek Prof. Dr. Rudolf Nissen da (1896-1981) İstanbul'dadır. İkisinden, İstanbul hastanelerini gezmeleri ve Tıp Fakültesi'nin Avrupa yakasına naklinin zorunlu olup olmadığı, nakil gerekliyse hangi binaların onarılması ya da inşasının gerekli olduğu hakkında öneride bulunmaları istenmiştir. 20 Eylül 1934'de Philipp Schwartz ile Maliye Bakanı arasında bir anlaşma imzalanmış, bu anlaşmaya göre Schwartz, yurtdışından Türkiye'de görevlendirilecek, ülke ekonomisi ile ilgili görevler yapacak uzmanlar ile görüşmeler yapmak üzere de görevlendirilmiştir. Schwartz'a seyahat masrafları için 600 TL tahsis edilmiştir.¹ Schwartz'ın ileriki yıllarda Radyoloji Enstitüsü'nde 1934-1937 yılları arasında görev yapan Prof. Dr. Friedrich Dessauer (1881-1963) ve Avusturya'nın işgali üzerine Avusturya'yı terketmek zorunda kalan Prof. Dr. Max Sgalitzer'in de (1884-1974) görevlendirilmelerinde rol oynadığı bilinmektedir.¹⁰ Schwartz, ülkemizde göreve başlarken 39 yaşındaydı. Eşi, oğlu ve kızı da onunla birlikte Türkiye'ye gelmişti. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde, Almanya'yı Musevi olduğu için terk etmek zorunda kalmış, Patoloji alanına hizmet vermek üzere bulunan bir önemli isim daha vardı: 2.000 yataklı Münih Schwabing Hastanesi Patoloji Seksiyonu Direktörlüğü'nü yürütmüş Ord. Prof. Dr. Siegfried Oberndorfer (1876-1944). Schwartz, Özel, yani Sistem Patolojisi konularının okutulduğu Patolojik Anatomi Enstitüsü'nün, Oberndorfer ise Genel ve Deneysel Patoloji Enstitüsü'nün Direktörlüğünü yürüttü. Oberndorfer'in 1944 yılında ülkemizde vefat edişinin ardından enstitüsü, Schwartz'ın direktörlüğünü yaptığı enstitüye bağlandı ve Genel Patoloji ve Patolojik Anatomi Enstitüsü adıyla faaliyete devam edildi. Schwartz, 1933 Üniversite Reformu kararları ile İstanbul Üniversitesi kadrosuna dahil edilen yabancı öğretim üye ve elemanları içerisinde ülkemize gelişinden kısa süre sonra dilimizi öğrenerek, derslerini Türkçe vermeye başlayan sayılı isimden birisidir. Yirmi yıla ulaşan hizmet

süresinde binlerce öğrenci, pek çok uzman, tümü daha sonra profesörlüğe yükselen yedi doçent yetiştirmiştir. Ülkemizde bulunduğu yıllar içerisinde yurt içi ve yurtdışında yayınlanan makaleleri dışında, 1935 yılından itibaren yayınlamaya başladığı, her biri birkaç kez basılan, “Genel Patoloji”, “İltihap”, “Ur Bilgisine Giriş”, “Selim ve Habis Uurlar”, “Hemoblastozlar”, “Genel Histopatologia”, “Hususi Histopatologia”, “Autopsia Tekniği” başlıklarını taşıyan sekiz kitap yayınlanmıştır. Kitaplarının Türkçe’ye çevrilmesini, Avusturya’dan gelerek onun enstitüsünde görev yapan ve kısa sürede Türkçe’yi çok iyi derecede öğrenen Dr. Rosa Rössler gerçekleştirmiştir.¹¹ Schwartz’ın ülkemizdeki araştırmaları içerisinde tüberküloz önemli bir yer tutmuştur. Bu konuyu geniş bir materyalle incelerken, kürsüde çalışanları aktif olarak araştırma alanında görevlendirmiş, böylece bir öğretim üyesinin öğretim ve eğitim kadar araştırma yapması gerektiğine işaret ederek, araştırmanın nasıl yapılacağını ve ekip çalışmasını öğretmiştir. Yurtiçi ve yurtdışında düzenlenen kongrelere katılmalar, laboratuvar olanaklarının geliştirilmesi, elektron mikroskobu çalışmaları, onunla yerleşik uygulamalar halini almıştır.^{12,13}

Mazhar Osman Uzman, Atatürk’ün Üniversite Reformu’nu başlatmasının üzerinden on beş yıl geçtiğinde, reforma itici güç oluşturan yabancı bilim adamlarının hizmetlerini şöyle değerlendirmiştir: “Üniversite 1933 senesinde yeniden açıldığı vakit bir çok ecnebi profesörler getirildi. Çok da isabet edildi. Üniversitemiz canlandı, kuvvetlendi. Hele tababetin esası olan ilk sene dersleri Fizyolojiler, Hijyenler, Mikrobiyoloji ve Parazitolojiler, Fizyopatolojiler, Anatomi Patolojiler, Şimi Biyolojiler, Radyolojiler, kötümserlerin bile takdirini, hayranlığını kazandı. Cerrahi, Göz Kliniği, Kulak Kliniği, Doğum Kliniği, İç Hastalıkları Kliniği bir çok şey kazandı. Fakültemizi yükselten, genç evlatlarımızı yetiştiren bu güzide zatların çok yardımını gördük. Mektebimizi yükseltmeği hem namus ve vazife borcu bildiler, hem de medeni dünyaya bir öğünme vesilesi saydılar. Bize çok şey öğrettiler. Gençlerimiz onları çok sevdi. Liyakatleri, gayretleri ile hepimize misal oldular. Buraya çok güzel niyetle geldiler, samimi çalıştılar. Onların ölçüsüz, müstesna hizmetlerini kimse inkâr edemez.”¹⁴ Schwartz’ın yanında yetişen Besim Turhan, Münevver (Arsan) Yenerman (Schwartz’ın yönettiği Doktora Tezi: Yavaş Seyreden Osteofil Tiroid Kanseri), Muammer Yenerman, Talia Bali Aykan (Schwartz’ın yönettiği Doktora Tezi: Rachitis Foetalis’in Hususi Bir Şekli), Süreyya Tanay, Bedrettin Pars, Kemal Akgüder, Türkiye’de Patoloji alanının ünlü hocaları olarak tıp tarihimize adlarını bırakmışlardır.

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Patoloji Anabilim Dalı Kürsü Başkanlığını uzun yıllar yürütmüş Prof. Dr. Münevver Yenerman, onun kürsüde gerçekleştirdiği yenilikleri şöyle tanımlamaktadır: “Schwartz, Haydarpaşa’dan Beyazıt’a taşınmış olan Kürsü’de ilk girişim olarak pratik uygulamaların yürütüleceği, mikroskopi, makroskopi ve otopsi salonları yaptırmıştır. Mikroskopik preparatların hazırlandığı laboratuvarları geliştirmiş, öğrencilerin uygulamalı çalışmaları için kurs preparatları hazırlamıştır.

Resim 1. Ord. Prof. Dr. Philipp Schwartz⁷

Resim 2. Prof. Dr. Philipp Schwartz’ın ülkemizde uzun yıllar yaşayan eşi Vera, oğlu Andre ve kızı Susan Schwartz.¹

Resim 3. Philipp Schwartz için 2014 yılında Frankfurt Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinikleri girişinde anısına dikilen sütun.²¹

Fotoğraf bölümü ile mikroskoptan ve makroskopik olarak organlardan resim yapmak üzere kürsü kadrosuna ressam almış, bu amaçla iyi resim yapan tıp öğrencilerini çalıştırmış, üst dönemdeki öğrencilere pratik eğitimden sonra otopsi uygulamalarında ve mikroskopi kurslarında demonstratör olarak görev vermiş, öğrencinin patolojiden kopmamasını, öğretime katkıda bulunmasını sağlamış ve Patolojiyi sevdirmiştir... Öğrencilerin yaz çalışması, değinilmesi gereken bir başka yenilikti... Kendi dersleri, sistemli, katı kuramsal bilgi aktarılan dersler olmaktan çok, otopsi vakaları üzerinde analiz ve sentez yapılan demonstrasyonlardı. Ayrıca Türkiye’de ilk Klinik-Patoloji derslerini 1942 yılında Schwartz uygulamıştır. İlginç otopsi vakalarını, klinikte hastayı izleyen öğretim üyesini de davet ederek derse çıkarır, dersi öğrencinin ilgisini çekecek ve belleğinde kalacak bir olay haline getirirdi. Sınav konusunda da bir yenilik getirmişti: Patolojiyi sınav sırasında da öğretmek ve sevdirmek. Onun için, öğretim sürecinde olduğu kadar, sınavda da uygulama çok önemli idi. Otopsi, Mikroskopi ve Makroskopi ile kuramsal konularda sınav yapılırdı. Sınav öncesi günlerde, hatta bu günler bayram tatillerine rastlasa bile, salonlar öğrencilere açılarak çalışmaları sağlanırdı. Asistan eğitiminde de uygulamalı çalışma ön planda gelmekte idi. Sistemli otopsi yapılmasını, raporun kürsüde kalan kısmına en küçük ayrıntıların yazılmasını, yeni bir asistana özenle ve sakin çalışmasını, düzenli olmasını öğretiyordu. Otopsi yapanın epikriz ile beraber rapor yazması gerekiyordu. Kürsü’nün önemli bir faaliyeti de otopsi kontrolleriydi.

Otopsi raporlarının incelenmesi önce bir öğretim üyesi tarafından yapılır, otopsiyi yapan ile tartışılır, sonra Prof. Schwartz tarafından yeniden incelenir ve tartışılır. Çoğu kez ders konuları bu vak'ardan seçilir ve tüm öğretim üyeleri derslere girerek, böyle bir vak'a üzerinde nelerin öğretileceğini merakla izlerlerdi. Biyopsi preparat ve raporları ile otopsi raporlarının saklanması, Prof. Schwartz'ın başlattığı bir sistem olmuştur. Konu ile ilgili kısımları anlattırmak üzere kliniklerden davet ettiği öğretim üyeleri ile, tartışma yüklü geçen derslerinde adeta zaman mefhumu unutuluyordu..."¹⁵

Schwartz'ın yetiştirdiği isimlerden, daha sonra uzun yıllar Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Patoloji Kürsüsü'nü yöneten Prof. Dr. Talia Bali Aykan, Hocası için "O, bize Batı'nın çalışma disipliniyi getiren ilk isimdir ve morfolojik yöntemlere büyük bir başarı ile hakim bir Morfoloğ'dur. Bir Pedagog olarak, düşünmeye sevkeden bir sistemi benimsemişti. Öğrencilere sorun içeren konular verir ve onların düşünme yeteneğini geliştirmeye çalışırdı. Eğitimde ağırlığı Mikroskopi'ye vermiş ve Mikroskopi için harikulade bir eğitim sistemi geliştirmişti. Asistanların eğitiminde ise aksine Makroskopi'ye büyük önem verirdi. Ona göre, en az 100 otopsi yapmayan bir asistan, uzman olamazdı. Onun zamanında her gün ortalama üç otopsi yapılırdı..."¹⁶

Schwartz, 1939 yılında kendisi ve ailesinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmeleri için başvuruda bulunmuş, bu kendisi için ancak 28.04.1948 tarihinde mümkün olmuştur. Ancak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçişi, parasal açıdan kendisini ciddi bir sıkıntı ile karşı karşıya bırakacaktır. Çünkü vatandaşlıktan önceki çalışma süresinin emekliliğine sayılmayacağı, emeklilik için çalışma süresinin vatandaşlıktan itibaren başlatılacağını öğrenir. Bu durumun adil olmadığı hakkında resmi makamlarla yazışmalar yürütmüş, ancak sonuç alamamıştır.

19.10.1948 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nde Ordinaryüs Profesörlüğe yükseltilir. 17.03.1950 tarihinde İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne yazdığı yazıda Amerika Birleşik Devletleri Massachusetts Eyalet Yönetimi'nden Amerika Birleşik Devletleri, Wrentham State School'un

Akıl Hastalıkları Hastanesi Araştırma Merkezi'nde yenidoğanlarda doğum travmaları nedeniyle kalıcı beyin hasarları konusunda bir yıl süreyle araştırma yapmak üzere davet edildiğini, bu konunun kendisinin temel araştırma alanlarından olması nedeniyle, bu daveti kabul etmek istediğini duyurur. Üniversite Senatosu, 25.03.1950 tarihli oturumunda bir yıl maaşı ödenmeye devam edilmek üzere kendisine bu izni verir.¹ Bu süre sonunda Türkiye'ye geri dönen Schwartz, 11.12.1952 tarihli İstanbul Tıp Fakültesi Dekanlığına hitaben yazdığı yazıda, emeklilik hakkı ile ilgili sorunlar çözülmediği için görevinden çekilmek zorunda kaldığını bildirmiştir.¹ Akabinde yine Amerika'da State Institute for Geriatric Research-Warren Pennsylvania'da yönetici olarak çalışmayı kabul ederek ülkemizin ayrılmıştır.¹⁷ 1957 yılında, Almanya'da Hakların İadesi Yasası çerçevesinde yeniden Frankfurt Üniversitesi Profesörü Ünvanı alır. Ancak, Schwartz'ın ayrılmak zorunda kaldığı Frankfurt Üniversitesi'nde ileriki yıllarda Tıp Tarihi disiplini öğretim üyesi olan Otto Winkelmann'ın arşiv araştırmaları, Schwartz'ın 1952 ve 1958 yıllarında iki kez Almanya'da eski Kürsüsündeki yerine dönebilmek için girişimde bulunduğunu, ancak sonuç alamadığını göstermektedir.¹⁸ Üniversite'nin kapısı kendisine, yaş gerekece gösterilerek açılmamıştır.² Schwartz, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Araştırma Merkezi'ni 82 yaşına kadar yönetti. İleri yaşında hala yayın yapmakta oluşuna çeşitli örnekler vermek mümkündür.¹⁹ Aktif olarak çalışmayı bıraktıktan bir yıl sonra, 01.12.1977 tarihinde Florida Eyaleti'nde yaşama gözlerini kapamıştır.²⁰

İstanbul Üniversitesi Senatosu onu, 04.01.1973 tarihli kararıyla Şeref Doktoru (Doctor Honoris Causa) ünvanı ile, 2002 yılında ise Avicenna Madalyası ile onurlandırmıştır. Schwartz'ın mezarı, 2014 yılında kızının isteği üzerine İsviçre'ye, 1992 yılında Zürih'de vefat eden eşinin mezarı yanına taşınmış, Zürih Belediye Başkanlığı kararı ile hizmetlerinden ötürü Onursal Mezar statüsü verilmiştir. Terke zorlandığı Frankfurt Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde 2014 yılında anısına dikilen sütunun (Resim 3) açılış töreninde, ailenin hayatta kalan tek ferdi olan kızı Psikiyatr Dr. Susan Ferenz Schwartz, Türkiye'ye ailece duydukları minnettarlığı dile getirmiştir.²¹

KAYNAKLAR

1. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Zatişleri Arşivi, Philipp Schwartz Dosyası.
2. Makovitzky J. In Memoriam of Philipp Schwartz (1894-1977). Müvelodés-, Tudomány- és Orvostörténeti Folyóirat Journal of History of Culture, Science and Medicine 2014; 8: 73-80.
3. Winkelmann O. Philipp Schwartz (1894-1977) und die Universität Frankfurt am Main. In: Terzioğlu A., Outschar U. (Yay) Atatürk'ün 1933 Üniversite Reformu ve Türk-Avrupa Tıbbi İlişkileri Sempozyum Bildirileri (17 Kasım 2000, İstanbul). Acta Turcica Historiae Medicinae VIII. İstanbul 2001: 41.
4. Schwartz P. Notgemeinschaft. Zur Emigration deutscher Wissenschaftler nach 1933 in die Türkei. Helge Peukert (Hrsg. u. engl.). Metropolis, Marburg 1995.
5. Krefit G. Der vergessene Retter. Philipp Schwartz - Organisator der Wissenschaftsemigration während des Nationalsozialismus. Forschung Frankfurt 2014; 2: 122-127.
6. Krefit G. Philipp Schwartz-der vergessene Retter Universität ehrt den Begründer der "Notgemeinschaft" mit einer Stele. Goethe Universität Pressemitteilungen, 2 Mai 2016 <http://www.muk.uni-frankfurt.de/53067139/344>
7. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 1938-1939 Talebe Yılı. İstanbul 1939.
8. Sağlık T. Açış Söylevi. Tıp Fakültesi Mecmuası 1944; 4: 10.
9. Anonim. Haberler. Tıp Dünyası 1934; 12: 2727.
10. Namal A. Prof. Dr. Max Sgalitzer (1884-1974). Ein österreichischer Leiter des Radiologischen Instituts der Universität Istanbul. Zeitgeschichte 2003; 1: 37-49.
11. Namal A. Dr. Rosa Maria Rössler (Wien, 1901- İstanbul, 1954): Ihr Wirken in İstanbul und ihr Beitrag zur türkischen Medizin. Wiener Klinische Wochenschrift

2007; 119: 663-668.

12. Namal A. Ord. Prof. Dr. Philipp Schwartz'ın (1894-1977) İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Patoloji eğitimine katkısı. Türk Patoloji Dergisi 2003; 19: 1-6.
13. Namal A. 1933 Türk Üniversite Reformu Sürecinde Tıp Fakültesi Enstitülerinde eğitim ve araştırma altyapısını sağlamlaştırma arayışları içinde Ord. Prof. Dr. Philipp Schwartz'dan bir öneri: Askeri Hekimlerin Tıp Fakültesi Enstitülerinde kollaboratör olarak görevlendirilmeleri. Atatürk Dönemi Sağlık Tarihi Kongresi (1920-1938) Bildirileri. İzmir 2009: 567-594.
14. Uzman M.O. Üniversitede ecnebi profesörler. İstanbul Seriyatı 1949; 3: 1.
15. Yenerman M. Patoloji Dalında 1933 Üniversite Reformu ile sağlanan gelişmeler ve Ord. Prof. Dr. Philipp Schwartz'ın etkileri. In: Terzioğlu A. (Ed.): 2. Türk-Alman Tıbbi İlişkileri Sempozyumu. İstanbul, 20-25 Eylül 1981. İstanbul 1981: 185-195.
16. Aykan T.B. Patoloji. In: Unat E. K. (Ed.): Tıp Dallarında İlerlemelerin Tarihi. İstanbul 1988: 352.
17. Pechstein J. Philipp Schwartz 80 Jahre alt. Fortschritte der Medizin 1975, 25: 1139-1141.
18. Winkelmann, Otto: „Schon aus Altersgründen Aablehnen“ der Pathologe Philipp Schwartz (1894-1977) und die Frankfurter Medizinische Fakultät. Hessisches Ärzteblatt 2005; 12: 862-863.
19. Schwartz P. Amyloid degeneration and tuberculosis in the aged. Gerontology 1972; 5-6: 321-362.
20. Krefit G. In Memoriam Philipp Schwartz (1894-1977): Neuroforum 2007; 1: 31-33.
21. Schubert F. Posthume Rückkehr aus dem Exil. Frankfurter Rundschau, 26 November 2014.